

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

શ્રી ચંદ બત્રા

વિરુદ્ધ

ઉત્તર પ્રદેશ રાજ્ય

ડિસેમ્બર ૧૮, ૧૯૭૩

[એમ. એચ. બેગ અને વાય. વી. ચંદ્રચૂડ, ન્યાયમૂર્તિઓ]

યુ.પી. એક્સાઈઝ એક્ટ-કલમ ૬૦(એ)-શું પ્રવાહી ગેરકાયદેસર દારૂ હતો તેવા નિષ્કર્ષને યોગ્ય ઠેરવવા માટે માત્ર સુંઘવાની કસોટી (સ્મેલિંગ ટેસ્ટ) પૂરતી છે-શું ઇન્સ્પેક્ટરનો અભિપ્રાય એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૪૫ હેઠળ અભિપ્રાયનો પુરાવો (ઓપિનિયન એવિડન્સ) છે.

જ્યારે દરોડો પાડનાર એક્સાઈઝ પક્ષે તે રૂમની જડતી લીધી જેમાં અપીલકર્તા હાજર હતો, ત્યારે તે ગેરકાયદેસર દારૂ બનાવતો મળી આવ્યો હતો. અપીલકર્તાએ એવી દલીલ કરી હતી કે તેને જડતી લેવાયેલા બંગલા સાથે કોઈ

લેવાદેવા નથી અને જ્યારે જડતી લેવામાં આવી ત્યારે તે હાજર ન હતો અને તેને આ કેસમાં ખોટી રીતે ફસાવવામાં આવ્યો છે. રૂમમાંથી મળી આવેલી તમામ સામગ્રી જપ્ત કરવામાં આવી હતી. એક્સાઈઝ ઇન્સ્પેક્ટરે લિટમસ પેપર, હાઈડ્રોમીટર અને થર્મોમીટરની મદદથી ડ્રમના તત્વોની કસોટી કરી હતી અને પોતાની જાતને માત્ર ડ્રમના તત્વોને સુંઘવા પૂરતી મર્યાદિત રાખી ન હતી. ટ્રાયલ કોર્ટ દ્વારા અપીલકર્તાને ગેરકાયદેસર દારૂ બનાવવા બદલ યુ.પી. એક્સાઈઝ એક્ટ, ૧૯૧૦ ની કલમ ૬૦(એ) હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો હતો અને તેને કેદ તથા દંડની સજા કરવામાં આવી હતી. તેની દોષસિદ્ધિ અને સજા સેશન્સ જજ અને હાઈકોર્ટ બંને દ્વારા બહાલ રાખવામાં આવી હતી.

આ કોર્ટ સમક્ષ ઊભા થયેલા પ્રશ્નો એ હતા કે (૧) શું એક્સાઈઝ ઇન્સ્પેક્ટર દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાયેલી સુંઘવાની કસોટી અન્ય સંજોગો સાથે મળીને એવા નિષ્કર્ષને યોગ્ય ઠેરવવા માટે પૂરતી હતી કે રિકવર કરાયેલ પ્રવાહી ઓ.પી. સ્ટ્રેન્થનો ગેરકાયદેસર દારૂ હતો અને (૨) શું એક્સાઈઝ ઇન્સ્પેક્ટરને એવા નિષ્ણાત (એક્સપર્ટ) ગણી શકાય કે જેમનો મળી આવેલા દારૂના સ્વરૂપ વિશેનો અભિપ્રાય એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૪૫ હેઠળ અભિપ્રાયનો પુરાવો હતો.

અપીલ ફગાવી દેતાં,

ઠેરવેલ કે: (૧) હકીકતના પ્રશ્નો પર અપરિવર્તનશીલ નિયમ બનાવવો ઇચ્છનીય નથી, ભલે તેના નિર્ધારણ માટે વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિઓ અને કસોટીઓ

અપનાવવાની જરૂર હોય. કેસની તમામ હકીકતોની સામગ્રી પર વિચાર કર્યા પછી, આરોપીના કબજામાંથી રિકવર કરાયેલી વસ્તુઓમાં પ્રતિબંધિત સ્ટ્રેન્થના દારૂનો સમાવેશ થતો હતો તે સંતોષકારક રીતે સ્થાપિત થયું છે કે નહીં તે નક્કી કરવાનું ખરેખર હકીકતની અદાલતનું કામ છે. જે પ્રવાહીમાં આલ્કોહોલ હોવાનું જાણીતું હોય તો હાઈડ્રોમીટર કસોટી પૂરતી રહેશે કારણ કે તે આલ્કોહોલિક તત્વોની સ્ટ્રેન્થ નક્કી કરવામાં મદદ કરશે. [૮૨૫ ડી]

હાલના કેસમાં લેવામાં આવેલો ખોટો બચાવ, કે જ્યારે સદર મકાનની જડતી લેવામાં આવી ત્યારે અપીલકર્તા ત્યાં હાજર ન હતો, તે દર્શાવી શકે છે કે તે કરાયેલી રિકવરીથી પોતાનું અંતર રાખવા માંગતો હતો કારણ કે તે તેના ગુનાહિત સ્વરૂપથી વાકેફ હતો. બીજું, અપીલકર્તા જે દારૂની દુકાનમાં કર્મચારી હતો, તે રિકવર કરાયેલા પ્રવાહીના સ્વરૂપ વિશે એટલો અજ્ઞાન હોઈ શકે નહીં કે તે ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ એવો પ્રશ્ન ઉઠાવવા સક્ષમ ન હોય કે વિચારણા હેઠળનું પ્રવાહી એક્ટમાં વ્યાખ્યાયિત કર્યા મુજબ "દારૂ" ન હતું. એવું કોઈ કારણ ન હતું કે આરોપી, જે પ્રતિબંધિત દારૂના બંધારણ અને સ્ટ્રેન્થ વિશે પૂરતું જ્ઞાન ધરાવે છે તેમ માની શકાય, તે ટ્રાયલ કોર્ટમાં આ પ્રશ્ન ઉઠાવી ન શકે જેથી ફરિયાદપક્ષ તે મુદ્દા પરના પુરાવામાં જે કંઈ પણ નબળાઈ હોય તેને સુધારી શકે. એક્સાઈઝ ઈન્સ્પેક્ટરની નોંધપાત્ર લંબાઈ સુધી ઊલટતપાસ કરવામાં આવી હતી પરંતુ તે તમામ એ દર્શાવવા તરફ નિર્દિષ્ટ હતી કે રિકવરી અપીલકર્તાના કબજામાંથી કરવામાં આવી ન હતી. ઊલટતપાસમાં તેને એવો કોઈ પ્રશ્ન પૂછવામાં આવ્યો ન

હતો જે સૂચવે કે અપીલકર્તાએ રિકવર કરાચેલા પ્રવાહીના બંધારણ કે સ્ટ્રેન્થને પ્રતિબંધિત સ્ટ્રેન્થના આલ્કોહોલ તરીકે અથવા તેના દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી કસોટીઓની સ્ટ્રેન્થ પર પોતાનું નિષ્કર્ષ આપવા માટે એક્સાઇઝ ઇન્સ્પેક્ટરની સક્ષમતાને પડકારી હોય. અપીલકર્તાને એવા તબક્કે આ પ્રશ્ન ઉઠાવવાની પરવાનગી આપવી જોઈએ નહીં જ્યારે નિર્ણાયક કસોટી અપનાવવી મુશ્કેલ અથવા અશક્ય હોઈ શકે. અપીલકર્તાના કબજામાંથી રિકવર કરાચેલી વસ્તુઓ તેની પ્રવૃત્તિના અને તેના કબજામાં હોઈ શકે તેવા પ્રવાહીના સ્વરૂપની લગભગ જાહેરાત કરે છે.

(૨) પ્રવાહીના બંધારણ અને સ્ટ્રેન્થની કસોટી કરવા માટે એક્સાઇઝ ઇન્સ્પેક્ટરની સક્ષમતા સામે કોઈ પ્રશ્ન ઉઠાવવામાં આવ્યો જ ન હતો. ન તો તેના દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી કસોટીઓની સ્ટ્રેન્થ પર પોતાનું નિષ્કર્ષ આપવા માટે તેની સક્ષમતા સામે પ્રશ્ન ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો. પ્રવાહી બીજું કંઈ હોઈ શકે તે દર્શાવવા માટે બચાવપક્ષનો કોઈ પુરાવો રજૂ કરવામાં આવ્યો ન હતો. [૮૨૬ એ]

હાલના કેસમાં, એક્સાઇઝ ઇન્સ્પેક્ટરના અભિપ્રાયની ગ્રાહ્યતાનો પ્રશ્ન, જોકે, સેશન્સ ૪૪ સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવ્યો ન હતો. એક્સાઇઝ ઇન્સ્પેક્ટરે જુબાની આપી હતી કે તેણે એક્સાઇઝ ઇન્સ્પેક્ટર તરીકે ૨૧ વર્ષની સેવા આપી છે અને દારૂ તથા ગેરકાયદેસર દારૂના લાખો સેમ્પલોની કસોટી કરી છે. આ કેસની હકીકતો પર આ ચોક્કસ એક્સાઇઝ ઇન્સ્પેક્ટરને એવિડન્સ એક્ટની

કલમ ૪૫ ના અર્થમાં નિષ્ણાત તરીકે ગણી શકાય. ફરિયાદપક્ષના કેસને વ્યાજબી શંકાથી પર સાબિત કરવા માટે પુરાવા પૂરતા હતા. [૮૨૬ સી]

આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય વિરુદ્ધ માદિગા બૂસેન્ના અને અન્ય, [૧૯૬૭] ૩ એસસીઆર ૮૭૧, ને અલગ પાડવામાં આવેલ.

રાજ્ય વિરુદ્ધ મધુકર ગોપીનાથ લાલ્ગે, આઈ.એલ.આર. [૧૯૬૫] બોમ્બે ૨૫૭, અને રામ જસ વિરુદ્ધ રાજ્ય, [૧૯૭૦] એ.એલ.જે. ૧૩૪૩, નો ઉલ્લેખ કરવામાં આવેલ.

ક્રિમિનલ એપેલેટ જ્યુરિસ્ટિક્શન: ૧૯૭૦ ની ક્રિમિનલ અપીલ નંબર ૧૩૮.

૧૯૬૮ ની ક્રિમિનલ રિવિઝન નંબર ૧૬૪૯ માં અલ્હાબાદ ખાતેની અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટના તારીખ ૪ મે ૧૯૭૦ ના ચુકાદા અને હુકમ પરથી.

અપીલકર્તા તરફે કે. એલ. અરોરા અને એમ. એમ. ક્ષત્રિય.

સામાવાળા તરફે ઓ. પી. રાણા.

કોર્ટનો ચુકાદો ન્યાયમૂર્તિ બેગ દ્વારા આપવામાં આવેલ.

બેગ, ન્યાયમૂર્તિ: આ અપીલ સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૩૪(૧)(સી) હેઠળ અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટ દ્વારા આ કોર્ટમાં અપીલ માટે આપવામાં આવેલા કેસની યોગ્યતાના પ્રમાણપત્ર દ્વારા અમારી સમક્ષ આવી છે.

અપીલકર્તાને યુ.પી. એક્સાઈઝ એક્ટની કલમ ૬૦(એ) હેઠળ દોષિત ઠેરવવામાં આવ્યો હતો અને છ મહિનાની સખત કેદ તથા રૂપિયા ૧,૦૦૦/- ના દંડની સજા કરવામાં આવી હતી અને, દંડની ચુકવણીમાં કસૂર થવાના કિસ્સામાં, વધુ બે મહિનાની મુદત માટે કેદ ભોગવવાનો હુકમ કરાયો હતો. તેની દોષસિદ્ધિ અને સજા સેશન્સ જજ તેમજ અલ્હાબાદ હાઈકોર્ટ દ્વારા બહાલ રાખવામાં આવી હતી.

તારીખ ૨૭/૧૦/૧૯૬૭ ના રોજ, સાંજે આશરે ૬.૪૫ વાગ્યે, તે મેરઠના એક બંગલાના રૂમમાં દરોડો પાડનાર એક્સાઈઝ સ્ટાફ દ્વારા દેખીતી રીતે ત્યાં મળી આવેલી સામગ્રીની મદદથી કંઈક બનાવતો મળી આવ્યો હતો જેને જપ્ત કરવામાં આવી હતી. આ સામગ્રી નીચે મુજબ હોવાનું કહેવાય છે:

"૧. પાંચ ડ્રમ, પ્રત્યેકમાં આશરે ૨૦ લીટર ઓ.પી. સ્ટ્રેન્થનો દારૂ, જેનું સેમ્પલ દરેક ટીનમાંથી પાંચ બોટલમાં લેવામાં આવ્યું હતું. ૨. પાંચ ગેલનની ક્ષમતા ધરાવતા ત્રણ ખાલી ડ્રમ. ૩. લેબલવાળી ત્રીસ ખાલી બોટલ. ૪. લેબલ્સ, સંખ્યામાં ૧૨૦, જેના પર "ખોડીઝ હર્બ્યુલસ..." શબ્દો લખેલા હતા. ૫. વિવિધ પ્રકારના કેપ્સ્યુલ્સ, સંખ્યામાં ૧૪૨".

તેનો બચાવ એવો હતો કે તેને પ્રશ્નવાળા બંગલા સાથે કોઈ સંબંધ નથી અને જ્યારે તેની જડતી લેવામાં આવી ત્યારે તે હાજર ન હતો. તેણે જણાવ્યું કે એક્સાઈઝ ઈન્સ્પેક્ટર સદર બજાર, મેરઠ ખાતે આવેલી જ્ઞાન ચંદ ચંદર મોહનની દારૂની દુકાને આવ્યા હતા, જ્યાં તે સેલ્સમેન તરીકે કામ કરતો હતો. તેના જણાવ્યા મુજબ, એક્સાઈઝ ઈન્સ્પેક્ટર સ્પિરિટના સ્ટોકની તપાસ કરવા માંગતા હતા અને તેની પાસે રજિસ્ટર માંગ્યું હતું. કેમ કે રજિસ્ટર ખાનામાં લોક હતું, તેથી એક્સાઈઝ ઈન્સ્પેક્ટરે અપીલકર્તાને ગાળો આપી હોવાનો અને ઉપરોક્ત વસ્તુઓનો કથિત કબજો રાખવા બદલ તેને ખોટી રીતે ફસાવ્યો હોવાનો આક્ષેપ છે.

અહીં એ ઉલ્લેખ કરી શકાય કે બંગલા નંબર ૨૪૩, સર્ક્યુલર રોડ, મેરઠ કેન્ટોનમેન્ટ, જ્યાંથી આ રિકવરી કરવામાં આવી હતી, તેની જડતી ફર્સ્ટ ક્લાસ મેજિસ્ટ્રેટ દ્વારા તારીખ ૨૬/૧૦/૧૯૬૭ ના રોજ યુ.પી. એક્સાઈઝ એક્ટ, ૧૯૧૦ ની કલમ ૫૨ હેઠળ નિયમિત સર્ચ વોરંટ (આંક કા. ૧) જાહેર કર્યા પછી લેવામાં આવી હતી. ખૂબ જ વિગતવાર રિકવરી મેમો (આંક કા. ૨) તારીખ ૨૭/૧૦/૧૯૬૭ પર જડતી લેનાર અધિકારી અને અપીલકર્તા પોતે સહી કરવા ઉપરાંત, છ જેટલા સાક્ષીઓ દ્વારા સહી કરવામાં આવી હતી. આ મેમોમાં, નોંધના ખાનામાં, દારૂના ટેસ્ટ રિપોર્ટનું પરિણામ નીચે મુજબ આપવામાં આવ્યું છે:

"દારૂનો ટેસ્ટ રિપોર્ટ. તમામ પાંચેય (કાગળ ફાટેલો છે) ના તત્વો મેલા સફેદ રંગના, જેમ કે, (કાગળ ફાટેલો છે) ની વિશિષ્ટ ગંધ (કાગળ ફાટેલો છે) હાઇડ્રોમીટર કસોટી નીચે મુજબ છે (કાગળ ફાટેલો છે). ડ્રમ નંબર ૧-૭૭ એફ X ૧૩.૨-૫૦.૯ ઓ.પી. ડ્રમ નંબર ૨-૭૭ એફ X ૧૩.૪-૫૦.૭ ઓ.પી. ડ્રમ નંબર ૩-૭૭ એફ X ૧૩.૮-૫૦.૬ ઓ.પી. ડ્રમ નંબર ૪-૭૭ એફ X ૧૪.૨-૫૦.૨ ઓ.પી. ડ્રમ નંબર ૫-૭૭ એફ X ૧૩.૬-૫૦.૫ ઓ.પી. આથી દરેક ડ્રમના તત્વો ઓ.પી. સ્ટ્રેન્થનો દારૂ છે."

આ કેસમાં અમારી વિચારણા માટે બે પ્રશ્નો ઊભા કરવામાં આવ્યા છે: પ્રથમ, શું એક્સાઇઝ ઇન્સ્પેક્ટર દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાયેલી સુંઘવાની કસોટી અન્ય સંજોગો સાથે મળીને એવા નિષ્કર્ષને યોગ્ય ઠેરવવા માટે પૂરતી હતી કે રિકવર કરાયેલ પ્રવાહી "ઓ.પી." સ્ટ્રેન્થનો ગેરકાયદેસર દારૂ હતો? અને, બીજું, શું એક્સાઇઝ ઇન્સ્પેક્ટરને એવા નિષ્ણાત ગણી શકાય કે જેમનો મળી આવેલા પ્રવાહીના સ્વરૂપ વિશેનો અભિપ્રાય એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૪૫ હેઠળ ગ્રાહ્ય અભિપ્રાયનો પુરાવો હતો?

ધ કોડ ઓફ ક્રિમિનલ પ્રોસિજરની કલમ ૩૪૨ હેઠળ અપીલકર્તાના નિવેદન પરથી જોઈ શકાશે કે તેણે જે મકાનના રૂમમાં તે મળી આવ્યો હતો તેમાંથી રિકવર કરાયેલા પ્રવાહીના સ્વરૂપ વિશે અજ્ઞાનતા જાહેર કરી હતી. લેવામાં આવેલો ખોટો બચાવ, કે જ્યારે સદર મકાનની જડતી લેવામાં આવી ત્યારે તે ત્યાં હાજર ન હતો, તે દર્શાવી શકે છે કે તે કરાયેલી રિકવરીથી પોતાનું

અંતર રાખવા માંગતો હતો કારણ કે તે તેના ગુનાહિત સ્વરૂપથી વાકેફ હતો. વધુમાં, અપીલકર્તા, જે દારૂની દુકાનમાં કર્મચારી હતો, તે રિકવર કરાયેલા પ્રવાહીના સ્વરૂપ વિશે એટલો અજ્ઞાન હોઈ શકે નહીં કે તે ટ્રાયલ કોર્ટ સમક્ષ એવો પ્રશ્ન ઉઠાવવા સક્ષમ ન હોય કે વિચારણા હેઠળનું પ્રવાહી એક્ટ દ્વારા વ્યાખ્યાયિત કરાયેલ "દારૂ" ન હતું. ટ્રાયલ કોર્ટમાં, તેણે એવો પોતાનો બચાવ સાબિત કરવા માટે સંખ્યાબંધ સાક્ષીઓની તપાસ કરી કે તે જે મકાનમાંથી રિકવરી કરવામાં આવી હતી ત્યાં હાજર ન હતો પરંતુ તેને સદર બજારની દુકાનમાંથી લઈ જવામાં આવ્યો હતો. અને, તે હકીકતનો એકમાત્ર પ્રશ્ન હતો જે ટ્રાયલ કોર્ટમાં નોંધપાત્ર લંબાઈ સુધી ઊભો કરવામાં આવ્યો અને તેના પર વિચાર કરવામાં આવ્યો હોય તેવું જણાય છે. સેશન્સ જજ સમક્ષ પણ મુખ્ય પ્રશ્ન એ ઉઠાવવામાં આવ્યો હતો કે શું અપીલકર્તાની ધરપકડ સદર બજારની દુકાનમાંથી કરવામાં આવી હતી કે સર્ક્યુલર રોડ, મેરઠ કેન્ટોનમેન્ટ ખાતેની કોઠીમાંથી. અપીલકર્તાના વિદ્વાન કાઉન્સેલે, જોકે, તેમની દલીલોના અંતે સેશન્સ જજ સમક્ષ એવો પણ દાવો કર્યો હતો કે રિકવર કરાયેલ પ્રવાહી ગેરકાયદેસર દારૂ હોવાનું સાબિત થયું નથી, ભલે તે સ્થાપિત થઈ ગયું હોય કે રિકવરી અપીલકર્તાના કબજામાંથી હતી. તેમણે આંધ્ર પ્રદેશ રાજ્ય વિરુદ્ધ માદિગા બૂસેત્રા અને અન્ય પર આધાર રાખ્યો હતો.

વિદ્વાન સેશન્સ જજે બૂસેત્રાના કેસને (ઉપર મુજબ) એવા કારણોસર અલગ પાડ્યો હતો કે અમારી સમક્ષના કેસમાં એક્સાઈઝ ઇન્સ્પેક્ટરે, જેમની

પાસે જરૂરી ટેકનિકલ જ્ઞાન અને તાલીમની પૃષ્ઠભૂમિ હતી, લિટમસ પેપર, હાઈડ્રોમીટર અને થર્મોમીટરની મદદથી ડ્રમના તત્વોની કસોટી કરી હતી અને પોતાની જાતને માત્ર ડ્રમના તત્વોને સુંઘવા પૂરતી મર્યાદિત રાખી ન હતી. એક્સાઈઝ ઇન્સ્પેક્ટરના અભિપ્રાયની ગ્રાહ્યતાનો પ્રશ્ન, જોકે, સેશન્સ જજ સમક્ષ ઉઠાવવામાં આવ્યો ન હતો.

એવું જણાય છે કે જ્યારે અપીલકર્તાની રિવિઝન અરજી હાઈકોર્ટ સમક્ષ આવી ત્યારે ઉપર દર્શાવેલા બંને પ્રશ્નો ઉઠાવવામાં આવ્યા હતા. હાઈકોર્ટે બૂસેન્નાના કેસને (ઉપર મુજબ) એવા કારણોસર પણ અલગ પાડ્યો હતો કે અમારી સમક્ષના કેસમાં એક્સાઈઝ ઇન્સ્પેક્ટરના અભિપ્રાયના પુરાવાને મજબૂત કરવા માટે પૂરતી સંખ્યામાં આસપાસના સંજોગો હાજર હતા. તેણે ધ્યાન દોર્યું કે બૂસેન્નાના કેસમાં (ઉપર મુજબ) એવું ન હતું. હાઈકોર્ટે એવું પણ ઠેરવ્યું હતું કે, એક્સાઈઝ મેન્યુઅલ્સ અને યુ.પી. સરકાર દ્વારા બનાવવામાં આવેલા વિવિધ નિયમો પરથી જે તેની સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવ્યા હતા, એવું જણાય છે કે એક્સાઈઝ ઇન્સ્પેક્ટરોએ તેમની ફરજોના પ્રદર્શનમાં સામેલ જ્ઞાનની તમામ શાખાઓમાં સખત તાલીમ લેવી પડે છે જેમાં નિસ્ચંદન (ડિસ્ટિલેશન) ની પ્રક્રિયાના જ્ઞાનનો સમાવેશ થાય છે અને એક્સાઈઝ ઇન્સ્પેક્ટર સી. ડી. મિશ્રા, પી.ડબલ્યુ. ૧, દરોડા પાડવા અને મહત્વના કેસો શોધી કાઢવાના ચાર્જમાં એક વરિષ્ઠ વ્યક્તિ હતા જેથી તેમનો અભિપ્રાયનો પુરાવો ગ્રાહ્ય હતો, સંભવતઃ "નિષ્ણાત" ના પુરાવા તરીકે, અને તેના પર આધાર રાખી શકાય તેમ હતો.

સંવિધાનના અનુચ્છેદ ૧૩૪(૧)(સી) હેઠળ કેસ પ્રમાણિત કરતી વખતે, હાઈકોર્ટે અવલોકન કર્યું હતું કે તે ઇચ્છનીય છે કે આ કોર્ટ એ પ્રશ્ન નક્કી કરે કે શું, અમારી સમક્ષના કેસમાં એક્સાઈઝ ઇન્સ્પેક્ટર દ્વારા ઉપયોગમાં લેવાયેલી સુંઘવાની કસોટીને સમર્થન આપતી હકીકતો અને સંજોગો હોવા છતાં, આવા કેસોમાં દારૂ પર કરવામાં આવનારી કસોટી એક્સાઈઝ ઇન્સ્પેક્ટર દ્વારા વાસ્તવમાં ઉપયોગમાં લેવાયેલી કસોટી કરતાં વધુ વૈજ્ઞાનિક અને ચોક્કસ હોવી જોઈએ કે નહીં.

અપીલકર્તાના વિદ્વાન કાઉન્સેલે રાજ્ય વિરુદ્ધ મધુકર ગોપીનાથ લાલ્ગે નો ઉદ્દેશ કર્યો હતો જ્યાં બોમ્બે પ્રોહિબિશન એક્ટ હેઠળના પ્રોસિક્યુશનમાં એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે, જોકે, જે સંજોગોમાં આરોપી રબરની ટ્યુબમાં પ્રવાહી લઈ જતો મળી આવ્યો હતો તે તેના પર ગંભીર શંકા ઊભી કરી શકે છે, તેમ છતાં, કોર્ટ પ્રવાહીના બંધારણને નક્કી કરવા માટે કેમિકલ અથવા આયોડોફોર્મ કસોટીથી ઓછા કશાથી સંતુષ્ટ થશે નહીં. એવું ઠેરવવામાં આવ્યું હતું કે સાઈક્સ અથવા હાઈડ્રોમીટર કસોટી એ નક્કી કરવામાં મદદ કરી શકે નહીં કે ત્યાં વિચારણા હેઠળના પ્રવાહીમાં ખરેખર આલ્કોહોલ હતો કે નહીં. તેણે, જોકે, એવું પણ ઠેરવ્યું હતું કે, એકવાર એ જાણી જાય કે પ્રવાહીમાં આલ્કોહોલ હતો, તો તેમાં આલ્કોહોલની ટકાવારી હાઈડ્રોમીટર કસોટીનો ઉપયોગ કરીને શોધી શકાય છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, આ નિર્ણય અનુસાર, હાઈડ્રોમીટર કસોટી પૂરતી

રહેશે જો પ્રવાહીમાં આલ્કોહોલ હોવાનું જાણીતું હોય કારણ કે તે આલ્કોહોલિક તત્વોની સ્ટ્રેન્થ નક્કી કરવામાં મદદ કરશે.

ઉદ્દેખ કરાયેલો અન્ય એક કેસ રામ જસ વિરુદ્ધ રાજ્ય હતો, જ્યાં અલ્લાબાદ હાઇકોર્ટની ડિવિઝન બેંચે ઠેરવ્યું હતું કે આરોપી વ્યક્તિ પાસેથી રિકવર કરાયેલો પદાર્થ, જે ગાંજો હોવાનો આક્ષેપ છે, તે ખરેખર ગાંજો હતો તે સ્થાપિત કરવા માટે કેમિકલ એનાલિસિસ પર આધારિત પુરાવા આવશ્યક હતા. તે કેસમાં, આ કોર્ટના બૂસેન્નાના કેસ (ઉપર મુજબ) ના ચુકાદા પર આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો જેમાંથી નીચેનો ફકરો ઉદ્ધૃત કરાયો હતો:

"સાક્ષીઓના પુરાવામાં, ખાસ કરીને પી.ડબલ્યુ. ૧ અને ૪ ના પુરાવામાં સમાવિષ્ટ સામાન્ય વિધાન સિવાય કે ટીનમાંથી આલ્કોહોલની તીવ્ર ગંધ આવી રહી હતી, જે ખોલીને જોવામાં આવ્યા હતા, તે પદાર્થ 'દારૂ' શબ્દની વ્યાખ્યામાં આવતો પદાર્થ છે તે સ્થાપિત કરવા માટે અન્ય કોઈ સંતોષકારક પુરાવો નથી. પ્રોહિબિશન અધિકારીઓની સુંઘવાની શક્તિ પર માત્ર વિશ્વાસ રાખવો, અને તે સંજોગોમાં, તે અધિકારીઓ દ્વારા વ્યક્ત કરાયેલા અભિપ્રાય પર દોષસિદ્ધિનો આધાર રાખવો, સામાવાળાની દોષસિદ્ધિને યોગ્ય ઠેરવી શકે નહીં. અમારા અભિપ્રાય મુજબ, એક ટેકનિકલ વ્યક્તિ દ્વારા વધુ સારો પુરાવો, જેણે વૈજ્ઞાનિક દષ્ટિકોણથી મેટર પર વિચાર કર્યો છે, તે માત્ર ઇચ્છનીય નથી, પરંતુ જમ કરાયેલી વસ્તુ 'દારૂ' ની વ્યાખ્યામાં આવે છે તે સ્થાપિત કરવા માટે જરૂરી પણ છે."

અમે માનીએ છીએ કે હકીકતના પ્રશ્નો પર અપરિવર્તનશીલ નિયમ બનાવવો ઇચ્છનીય નથી, ભલે તેના નિર્ધારણ માટે વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિઓ અને કસોટીઓ અપનાવવાની જરૂર હોય. કેસની તમામ હકીકતોની સામગ્રી પર વિચાર કર્યા પછી, આરોપીના કબજામાંથી રિકવર કરાયેલી વસ્તુઓમાં પ્રતિબંધિત સ્ટ્રેન્થના દાંડનો સમાવેશ થતો હતો તે સંતોષકારક રીતે સ્થાપિત થયું છે કે નહીં તે નક્કી કરવાનું ખરેખર હકીકતની અદાલતનું કામ છે. અમે એવું કોઈ કારણ જોતા નથી કે અપીલકર્તાની સ્થિતિમાં રહેલી આરોપી વ્યક્તિ, જે પ્રતિબંધિત દાંડના બંધારણ અને સ્ટ્રેન્થ વિશે પૂરતું જ્ઞાન ધરાવે છે તેમ માની શકાય, તે ટ્રાયલ કોર્ટમાં આ પ્રશ્ન ઉઠાવી ન શકે જેથી ફરિયાદપક્ષ તે મુદ્દા પરના પુરાવામાં જે કંઈ પણ નબળાઈ હોય તેને સુધારી શકે. અમે નથી માનતા કે તેને એવા તબક્કે આ પ્રશ્ન ઉઠાવવાની પરવાનગી આપવી જોઈએ જ્યારે નિર્ણાયક કસોટી અપનાવવી મુશ્કેલ અથવા અશક્ય હોઈ શકે.

અમારી સમક્ષ અન્ય એક પ્રશ્ન એ છે કે શું એક્સાઈઝ ઇન્સ્પેક્ટર, જેના પુરાવા વિચારણા હેઠળ હતા, તેની પાસે એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૪૫ ના અર્થમાં નિષ્ણાત તરીકે ગણી શકાય તેટલું પૂરતું જ્ઞાન હતું જેથી તેના દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી કસોટીઓ, તમામ સંકળાયેલા સંજોગો સાથે મળીને, એ વાત નિઃશંકપણે સ્થાપિત કરી શકે કે અપીલકર્તા ગેરકાયદેસર દાંડનો કબજો ધરાવતો હતો. અમે માનીએ છીએ કે આ પણ અનિવાર્યપણે હકીકતના પ્રશ્નો છે. જો ફરિયાદપક્ષ દ્વારા તેનો કેસ સ્થાપિત કરવા માટે પૂરતા પુરાવા રજૂ કરવામાં

આવ્યા હોય તો તે પુરાવાનું ખંડન કરવાની ફરજ બચાવપક્ષની બને છે. અમારી સમક્ષના કેસમાં, અપીલકર્તાના કાઉન્સેલે એક્સાઈઝ ઇન્સ્પેક્ટર શ્રી સી. ડી. મિશ્રા, પી.ડબ્લ્યુ. ૧ ની નોંધપાત્ર લંબાઈ સુધી ઊલટતપાસ કરી હતી, પરંતુ આ આખી ઊલટતપાસ એ દર્શાવવા તરફ નિર્દિષ્ટ હતી કે રિકવરી અપીલકર્તાના કબજામાંથી કરવામાં આવી ન હતી. ઊલટતપાસમાં તેને એવો કોઈ પ્રશ્ન પૂછવામાં આવ્યો ન હતો જે સૂચવે કે અપીલકર્તાએ રિકવર કરાવેલા પ્રવાહીના બંધારણ કે સ્ટ્રેન્થને પ્રતિબંધિત સ્ટ્રેન્થના આલ્કોહોલ તરીકે અથવા તેના દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી કસોટીઓની સ્ટ્રેન્થ પર પોતાનું નિષ્કર્ષ આપવા માટે એક્સાઈઝ ઇન્સ્પેક્ટરની સક્ષમતાને પડકારી હોય. ફરીથી, પ્રવાહી બીજું કંઈ હોઈ શકે તે દર્શાવવા માટે બચાવપક્ષનો કોઈ પુરાવો રજૂ કરવામાં આવ્યો ન હતો. આ વિચારો અમારી સમક્ષના કેસમાં અપીલકર્તા વતી ઉઠાવવામાં આવેલા મુદ્દાઓનો નિકાલ કરવા માટે પૂરતા રહેશે. અમે, જોકે, એ અવલોકન કરી શકીએ છીએ કે અમે હાઈકોર્ટ સાથે સંમત છીએ કે બૂસેન્નાના કેસમાં (ઉપર મુજબ) સમાવિષ્ટ વિધાન તેના પોતાના તથ્યો પૂરતું મર્યાદિત હોવું જોઈએ.

અમને માલૂમ પડે છે કે એક્સાઈઝ ઇન્સ્પેક્ટરે, તેના પુરાવાની શરૂઆતમાં જ જુબાની આપી હતી કે તેણે એક્સાઈઝ ઇન્સ્પેક્ટર તરીકે ૨૧ વર્ષની સેવા આપી છે અને દારૂ તથા ગેરકાયદેસર દારૂના લાખો સેમ્પલોની કસોટી કરી છે. અગાઉ ધ્યાન દોર્યા મુજબ, વિચારણા હેઠળના પ્રવાહીના બંધારણ અને સ્ટ્રેન્થની કસોટી કરવા માટે સી. ડી. મિશ્રાની સક્ષમતા સામે કોઈ પ્રશ્ન

ઉઠાવવામાં આવ્યો જ ન હતો. અમે, તેથી, માનીએ છીએ કે આ ચોક્કસ એક્સાઈઝ ઇન્સ્પેક્ટરને એવિડન્સ એક્ટની કલમ ૪૫ ના અર્થમાં નિષ્ણાત તરીકે ગણી શકાય. એક્સાઈઝ ઇન્સ્પેક્ટરે, સુંઘવાની કસોટીનો ઉપયોગ કરવા ઉપરાંત, અન્ય તમામ કસોટીઓનો ઉપયોગ કર્યો હતો જે તે વ્યાજબી રીતે અપનાવી શકતો હતો. જો ટ્રાયલ કોર્ટમાં તેનો અભિપ્રાય આપવાની તેની સક્ષમતા અથવા તેના દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી કસોટીઓની પર્યાપ્તતા સામે પ્રશ્ન ઉઠાવવામાં આવ્યો હોત, તો ફરિયાદપક્ષ આ પ્રશ્નો પર વધુ પુરાવા રજૂ કરવાની સ્થિતિમાં હોત. અમને એ પણ માલૂમ પડે છે કે અપીલકર્તાના કબજામાંથી રિકવર કરાયેલી વસ્તુઓ તેની પ્રવૃત્તિના અને તેના કબજામાં હોઈ શકે તેવા પ્રવાહીના સ્વરૂપની લગભગ જાહેરાત કરે છે. આ કેસની હકીકતો અને સંજોગો પર, અમે માનીએ છીએ કે બૂસેન્નાનો કેસ કે અન્ય કોઈ કેસ અપીલકર્તાને મદદ કરશે નહીં. પરિણામે, અમે આ અપીલ ફગાવી દઈએ છીએ અને અપીલકર્તાની દોષસિદ્ધિ અને સજાને બહાલ રાખીએ છીએ. અપીલકર્તાએ તેના જામીન સરન્ડર કરવા જોઈએ અને સજા ભોગવવી જોઈએ.

અપીલ ફગાવી દીધી.

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/ her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.